

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Isidor Tudoran”**

TEZĂ DE DOCTORAT

-rezumat-

**Radiografia unei rectitoriri postdecembriste
Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților
(1990-2020)**

COORDONATOR:

ARHIM. PROF. UNIV. DR. TEOFIL (CRISTIAN) TIA

DOCTORAND:

ARHIM. HARALAMBIE (CONSTANTIN) ȚANEF

CLUJ-NAPOCA

2024

CUPRINS

Introducere	9
CAPITOLUL I.....	16
MEMORIA REGIONALĂ BUCOVINEANĂ ȘI „RĂNILE” DIN INCONȘTIENȚUL COLECTIV LOCALMOȘTENIREA PASTORALĂ DIN PERIMETRUL GEOGRAFIC ROMÂNESC NORD-MOLDOVEAN	16
I.1. „Embrionul” din istorie al actualei eparhii: Eparhia „Țării de Sus” a Moldovei, secolul al XIV-lea, cu sediul la Rădăuți.....	17
I.2. Ruptura (habsburgică a) Bucovinei Ortodoxe de Moldova. „Reforma totală” a bisericii ortodoxe locale. Eforturile Austriei de a separa Bucovina de Moldova	20
I.3. Arhiepiscopia Sucevei și Maramureșului (1947-1950).....	27
I.4. Mănăstirea Putna (1944-1990), epicentru sacru simbolic al teritoriului bucovinean (1944-1990).....	27
I.5. Metabolismul spiritual colectiv premergător reactivării Arhiepiscopiei, în 1990..	29
I.6. Reactivarea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților	32
I.6.1. Responsabilitatea pastorală a eparhiotului în viziunea primului titular	40
I.6.2. Specificul pastorației Arhiepiscopului Pimen	46
I.7. Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților – paradigma bucovineană a dinamismului misionar al Ortodoxiei Românești postdecembriste	54
1.7.1. Monahismul bucovinean – „cureaua de transmisie” a deciziilor de la nivel eparhial în teritoriul comunitar-parohial ortodox.....	55
I.7.2. Constelația de personalități bisericești (ierarhi, preoți, monahi) care au remodelat inconștientul colectiv ortodox din teritoriul Bucovinei, ieri și astăzi.	66
CAPITOLUL II.....	81
Vectorii de accent pentru o misiune pastorală de impact în vechiul ținut al „Țării de Sus a Moldovei”.....	81

II.1. Locașuri de cult (în construcție sau în renovare) – instrumentele locale de bază în vederea unei pastorații fertile	81
II.2. Aspecte pastoral-misionare relevante în perimetrul bucovinean: sensibilitate inter-etnică (armeni, ucrainieni), internaționalizare, pelerinaje dinamice	84
II.3. Retrocedarea Fondului Bisericesc din Bucovina, activarea unor tipografii, implicarea în mass-media, canonizări de mare impact public.....	97
II.4. Comemorări cu mare ecou patriotic și religios: vizite de mare prestigiu, evenimente în cotutelă cu Academia Română, concerte de mare respirație religio-culturală	110
II.5. Momente privilegiate de efervescență duhovnicească: sfințirile de biserici și hramurile	118
II.6. Problema bunurilor bisericești – sminteală pentru societatea civilă sau instrument de susținere a misiunii pastorale?	134
II.7. Pregătirea corespunzătoare a clerului: condiție pentru o misiune luminată, ofensivă și protectivă.....	143
II.7.1. Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Mitropolit Dosoftei” – o „pepinieră” a viitorilor deservenți de cult din ținutul Bucovinei	144
II.7.2. Disciplina clerului – condiție a credibilității lui în fața societății bucovinene	149
CAPITOLUL III	152
Versantul social-filantropic – instrument privilegiat al misiunii pastorale bucovinene.	152
III. 1. Apostolatul social, sursă de inspirație din istoria recentă românească.....	152
III.2. Principiu fundamental: construirea de orfelinate și case pentru bătrâni pe lângă mănăstiri și parohii	156
III.2.1 Modelele călăuzitoare: marii filantropi români de altă dată	159
III.3. Dinamica recuperării vocației filantropice bisericești, după 1989.....	165
III.3.1. Activitatea filantropică elementară: spontană și sporadică, născută din înțelegerea simplă a spiritului creștin	165
III.3.2. Activitatea filantropică „profesionistă”, bine vertebrată decizional, sistematică.....	166
III.3.3. Așezăminte sociale consolidate în Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților. Centre de asistență socială	169
III.4. Ajutor concret pentru sinistrații din Arhiepiscopie	180

CAPITOLUL IV	183
Cultura – „teritoriu” de implementare a unei viziuni creștin-ortodoxe asupra vieții	183
IV.1. Metode practice de fertilizare creștin-ortodoxă a culturii bucovinene: Colocvii, conferințe, seminarii	184
IV.2. Concursuri și olimpiade cu teme religioase	202
IV.3. Festivaluri religioase și concerte cu tematică religioasă	204
IV.4. Presă bisericească la nivelul Eparhiei – „instrument” de propagare a unei viziuni creștin-ortodoxe, optimiste și pozitive asupra vieții. Tipografii și edituri	213
IV.4.1. <i>Candela</i>, revistă de credință și cultură a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților	213
IV.4.2 Revista „Biserica din sufletul copilului”	216
IV.4.3. Tipografia „Sfântul Ioan”, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților	217
IV.4.4. Tipografia de la Mănăstirea Cămârzani	219
IV.5. Asociații și manifestări cultural–religioase	221
IV.5.1. „Asociația Studenților Creștini - Ortodocși” – Suceava	221
IV.5.2 Asociația Tinerilor Ortodocși Suceveni (ATOS)	230
IV.5.3 Societatea Credincioșilor Ortodocși din Bucovina	230
IV.5.4 Fundația „Anastasiu Crimca”	231
IV.5.5. Fundația „Sfinții Martiri Brâncoveni”	231
IV.5.6. Fundația „Mila Creștină”, Fălticeni	232
IV.5.7. Societatea Națională a Femeilor Ortodoxe, Filiala Fălticeni	232
IV.6. Relația Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților cu celelalte culte religioase din Bucovina	233
Concluzii: „Fotografia” de ansamblu a unei misiuni pastorale reușite	238
Anexe	244
Anexa 1: Bio-bibliografia Arhiepiscopului Pimen Zainea	244
Anexa 2: Situația locașurilor de cult în construcție sau în renovare	250
Anexa 3: Agenda de lucru a Arhiepiscopului Pimen în anul premergător morții	251
Bibliografie	269

Radiografia unei rectitoriri postdecembriste

Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților

(1990-2020)

Cuvinte cheie: pastorație, cultură, filantropie, Biserica Ortodoxă din Bucovina, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, monahism, duhovnici, ierarhi, episcop, arhiepiscop, mitropolit, schit, mănăstire, parohie, hram, societate.

Rezumat

Din punct de vedere redacțional, lucrarea cuprinde **patru capitole**, precedate de o **Introducere** și fiecare **capitol** etapă după etapă se încadrează în cadrul geografic studiat, în cadrul Bisericii Ortodoxe Române ținutul Bucovinei, prezentând succint și temeinic situația regională, vectori de accent pentru o misiune pastorală, versantul Social Filantropic și Cultural prezente în zonă prin Monumentele Istorice, importanța zonei pentru patrimoniu local, național și mondial. Lucrarea conține concluzii, fotografii și bibliografia care este la sfârșit.

Introducere

Scop

Alegerea acestei teme de cercetare derivă din dorința de a consemna impresionanta lucrare a Bisericii desfășurată între anii 1990 și 2020 în Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților. Activitatea de treizeci de ani analizată în cadrul tezei de față sub aspect pastoral, cultural și filantropic surprinde Biserica Ortodoxă Română într-un spațiu limitat geografic în calitatea ei de Biserică luptătoare, care propovăduiește și întărește inimile enoriașilor în credința Sfintei Treimi.

Cercetarea a pornit de la **ipoteza** că intensificarea activității Bisericii Ortodoxe Române prin reactivarea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților a dinamizat întreaga zonă cuprinsă în cadrul eparhiei, conducând la creșterea participării credincioșilor la cultul liturgic și la comunitatea parohială.

Lucrarea a urmărit în consecință conturarea efortului general depus la nivelul Arhiepiscopiei după căderea comunismului. A fost o datorie sfântă să subliniez condițiile grele în care sute de păstori de suflete au muncit enorm pentru binele Bisericii Mântuitorului Iisus Hristos, spre slava Numelui Său. Am studiat astfel activitatea părinților bucovineni care s-au străduit din răspuțeri să fie alături de oameni în aceste trei decenii de schimbări economice și sociale impresionante.

Printre aceștia s-a remarcat figura Arhiepiscopului Pimen Zainea, de aleasă și vrednică pomenire. Munca sa stăruitoare a schimbat zeci de destine și a impulsionat schimbări majore la nivel local. Credincioșii au găsit în persoana acestui mare ierarh un tată adevărat, care este dispus să moară pentru familia ce i-a fost încredințată de Stăpânul Hristos. Dragostea pe care i-au purtat-o se justifică cu plus de măsură. Cercetarea de față acordă o atenție deosebită activității întreprinse de acest păstor de suflete providențial de-a lungul a trei decenii, cu mult tact și blândețe fermă.

Această cercetare doctorală aparține domeniului „Teologiei Pastorale”, și are scopul de a aduce o contribuție importantă la cunoașterea eforturilor Bisericii Ortodoxe Române în zona de nord a țării într-o perioadă dificilă, de ample modificări economice, care au condus la migrația forței de muncă active în străinătate, dar și la apariția inițiativelor private. În acest context, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților a sprijinit comunitățile aflate în mari dificultăți, încercând să contribuie, printr-o abordare pastorală, la rezolvarea problemelor specifice fiecăreia dintre ele.

Noutatea și actualitatea temei de cercetare (Originalitatea)

Tema de cercetare a impus, totodată, prezentarea unor aspecte din perioada regimului comunist. Reactivarea Eparhiei Sucevei și Rădăuților după anul 1990 s-a produs la cererea preoților și a credincioșilor.

La începutul lui martie 1991, episcopul Pimen Suceveanul primește titulatura de „Arhiepiscop” al nou-reactivatei eparhii și astfel începe o asiduă perioadă de păstorire până la moartea ierarhului în anul 2020. Astfel, s-au înființat și renovat biserici de mănăstiri și de parohie, au fost create noi aziluri, grădinițe și Seminarul Teologic „Sfântul Mitropolit Dosoftei”. Totodată, au fost ridicate case pentru sinistrați și s-a acordat o atenție deosebită celor bolnavi. Propunerea de a canoniza un mare număr de sfinți a fost însoțită de eforturi pe plan editorial prin care s-a evidențiat viața duhovnicească păstrată de-a lungul secolelor în acest spațiu binecuvântat de Dumnezeu. Vizita Regelui Mihai din anul 1992 a adus mai multă vizibilitate zonei atât de înzestrată peisagistic și bogată în monumente istorice și culturale de interes național și mondial. Alături de Arhiepiscopul Pimen Zainea, mănăstirile împreună cu parohiile au avut o lucrare permanentă de consolidare a bisericii atât din suflet, cât și a celei de zid din comunitățile monahale și laice.

Numărului mare de turiști, români și străini, care au pășit pe aceste meleaguri, i s-a acordat o deosebită atenție din partea Arhiepiscopiei, prin intermediul monahilor și monahiilor, care le-au arătat ospitalitatea specifică locurilor. Numeroase evenimente culturale, sociale,

filantropice și editoriale au vizat grupul extrem de important al tinerilor. Hramurile bisericilor și mănăstirilor au revigorat aceste ținuturi prin amploarea și frumusețea lor.

Cercetarea de față reprezintă pentru mine o datorie de conștiință față de un păstor adevărat care mi-a marcat viața într-un mod pentru care îi rămân recunoscător.

Încadrarea temei de cercetare în orizontul de conținut al disciplinei „Teologie Pastorală”

Privind în urmă la cei treizeci de ani de activități conjugate pentru enoriașii din aceste ținuturi, se poate afirma că decizia forului superior BOR de a reactiva Arhiepiscopia a fost de bun augur. Impactul social pe care l-a avut se vede astăzi foarte limpede. De aceea, lucrarea de față urmărește îndeaproape realizările Arhiepiscopiei, punând în lumină importanța covârșitoare de a alege omul potrivit la locul potrivit.

Disciplina „Teologie Pastorală” poate să extragă din experiența Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților modele de pastorație realizată cu succes pe ansamblul eparhiei, dar și la nivel de proiecte. Cercetarea de față contribuie astfel din plin la cunoașterea activității Bisericii noastre într-o zonă delimitată geografic, dar care prin intensitatea strădaniilor o depășește, influențând pozitiv viețile a mii de oameni, care au beneficiat direct și indirect de pe urma lor.

Obiectivele de bază ale tezei doctorale

Obiectivul general este conturarea unei imagini de ansamblu a strădaniilor pastorale depuse asiduu între anii 1990 și 2020 în Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților sub ocârmuirea Arhiepiscopului Pimen Zainea.

Obiectivele specifice ale acestei cercetări sunt:

- Evidențierea calităților Arhiepiscopului Pimen Zainea în conducerea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților;
- Relevarea legăturii dintre activitățile social-filantropice și intensitatea vieții duhovnicești din Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților;
- Evidențierea impactului activităților cultural-religioase asupra populației din această eparhie;
- Relevarea legăturilor inter-confesionale stabilite în cele trei decenii în Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților.

Stadiul acestei cercetării

Necesitatea unei lucrări care să se concentreze asupra efortului pastoral pus în practică de la reactivarea Arhiepiscopiei în anul 1991 este evidentă. Analiza perioadei postcomuniste se

impune imperios pentru că reprezintă o etapă de ample modificări politice, economice și sociale.

Numărul redus de surse bibliografice din care se putea extrage activitatea Arhiepiscopiei în acești treizeci de ani impune o cercetare care să prezinte în detaliu munca întreprinsă de un număr mare de preoți, dar și mireni aflați sub ascultarea Arhiepiscopului Pimen Zainea. În acest moment nu există o cercetare doctorală care să se concentreze asupra temei abordate în lucrarea de față. Ca urmare, există un loc neacoperit de cercetarea ultimelor trei decenii. Deoarece Ierarhul care a condus Arhiepiscopia a trecut la Domnul în anul 2020, această cercetare vine să pună în lumină eforturile unui întreg aparat instituțional bisericesc condus de Arhiepiscopul Pimen cu discernământ pastoral. Lucrarea deschide, așadar, șirul unor posibile cercetări privitoare la perioada de treizeci de ani analizată.

Relevanță

Lucrarea de față s-a concentrat pe studiul amănunțit al revistelor și periodicelor care au prezentat activitatea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților. Identificarea surselor bibliografice accesibile, care să ofere material relevant, a reprezentat un efort deosebit pentru că, de obicei, o lucrare de doctorat dispune de un important material conținut în cărți publicate deja. Aici nu este cazul deoarece cercetarea este singulară.

Lucrarea a impus o atenție sporită în extragerea informației care să fie relevantă în cadrul acestui demers. Numărul mare de informații, datorat activității intense a eparhiei, a determinat și alegerea conținutului cu cea mai mare relevanță. De aceea, m-am aflat adesea în situația de a alege și de a include în detaliu doar aspectele pe care ar putea să contureze cel mai bine personalitatea Ierarhului, dar și caracteristicile proprii acestei eparhii situate într-o zonă încărcată de istorie și cultură.

Importanța cercetării

Modelul de pastorație pus la dispoziție de Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților în aceste trei decenii trebuie replicat. Se poate vedea astfel cum un singur om poate schimba nu doar destinul câtorva, ci a unui ținut întreg și, fără îndoială, chiar al țării. „Teologia pastorală” află aici ușor informații relevante și o practică uriașă de ascultare a poruncilor dumnezeiești.

Cercetarea de față este un început de drum în șirul cărților care vor „vorbi” lumii despre puterea interioară a credinței în Dumnezeu, așa cum este ea propovăduită în Biserica Ortodoxă Română. Deoarece monumentele de arhitectură și obiectivele turistice din toate colțurile Bucovinei au fost atracția turiștilor români și străini, lucrarea cu tinerii și străinii a avut un

succes deosebit prin evenimentele culturale, sociale, filantropice și editoriale bine gândite și atent organizate.

Concluzii:

Reactivarea Arhiepiscopiei a permis raportarea slujitorilor altarelor din acest ținut la un singur ierarh, care a răspuns și de binele lor. Astfel, Arhiepiscopia a lucrat intens în toți cei treizeci de ani, punând în practică nenumărate inițiative și proiecte printr-o colaborare strânsă între Arhiepiscopul Pimen, cu clerul și păstoriții lui. În felul acesta întreaga muncă desfășurată în zonă a dobândit un caracter dinamic, care nu s-ar fi manifestat dacă nu se lua decizia reactivării acestei eparhii, cu un conducător priceput la cârma ei.

Întreaga activitate a arhiepiscopiei a fost coordonată luând în considerare aceste practici inițiale. Resursele acumulate și pârgurile de dezvoltare create au permis intervenția foarte rapidă în cazurile urgente, cum a fost cel al sinistraților. După cum am încercat să evidențiez în lucrare, Arhiepiscopia a arătat o continuă preocupare pentru cei aflați în situații grele, de la copii la vârstnici.

Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților a reușit, avându-l la cârmă pe Arhiepiscopul Pimen, să atragă populația spre consolidarea și ctitorirea de biserici. Astfel, a intensificat participarea la slujbele bisericilor a unui număr mare de creștini ortodocși care nu obișnuiau să meargă la biserică. Aspectul misionar al activității pastorale a părintelui arhiepiscop Pimen, a fost îndeplinit cu sârguință maximă, uneori dincolo de puterile omenești obișnuite. Acest Ierarh al Bisericii Ortodoxe Române a oferit sfătuire tuturor celor care aveau nevoie. Totodată, a acordat ore îndelungate de audiențe, spovedind și împărtășind pe toți care au dorit.

Administrarea economică a Arhiepiscopiei nu a fost un lucru ușor, în condițiile în care nivelul de trai în multe comunități este foarte scăzut.

Activitatea pastorală a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților în cei treizeci de ani analizați în această cercetare s-a caracterizat prin coerența acțiunilor. Latura social-filantropică nu ar fi putut să fie atât de puternic impulsionată dacă ea nu era susținută concomitent de alte inițiative, din alte domenii. Activitatea editorială care s-a concretizat în publicarea a sute de volume și apariția mai multor publicații locale au contribuit din umbră, dacă se poate afirma așa, la succesul altor activități, cum au fost cele din plan social-filantropic. În felul acesta, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților a fost prezentă în mijlocul oamenilor, confirmând sprijinul său permanent în orice condiții economice și sociale.

În parohiile care sunt centre de comune s-au construit case pentru copii și bătrâni cu un număr mic de rezidenți pentru că astfel erau mai ușor de întreținut decât un cămin cu multe

locuri. Acest model de case de ajutor pentru persoanele vulnerabile cu un număr mic de beneficiari poate fi luat ca exemplu în orice comunitate parohială din țară. Ele acordă sprijin permanent unor oameni deznădăjduiți și lipsiți de dragostea unor apropiați.

Arhiepiscopul Pimen a reușit să pună în practică o activitate pastorală asemenea Sfântului Vasile cel Mare, care a depus eforturi neîncetate pentru a atrage comunitatea creștinilor în sprijinul celor mai dezavantajate persoane. Este vizibil faptul că Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților a devenit în treizeci de ani o eparhie concentrată pe binele tuturor. Păstorii de suflete au învățat astfel de la Arhiepiscopul Pimen că Împărăția Cerurilor nu se câștigă decât slujind cu iubire acelor frați mai mici ai Mântuitorului Iisus Hristos (*Matei 25, 31-46*).

Reactivarea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților după căderea comunismului a constituit fără îndoială o decizie strategică a Sinodului Bisericii noastre. Alegerea arhiepiscopului Pimen Zanea a fost într-adevăr providențială, dăruind zonei Ierarhul de care avea nevoie pentru ca viața duhovnicească să crească în intensitate spre slava lui Dumnezeu.

Bibliografie

Texte Biblice

Cărți, Studii și Articole

Surse online